

Welkom in het Weegschaalmuseum!

Het gebouw waarin het Weegschaalmuseum is gevestigd heeft de naam "Het Spaanse Huis" en is vermoedelijk in de eerste helft van de vijftiende eeuw gebouwd. Het fungeerde als 'Civita Domus', stadhuis in het Latijn, ten tijde van de belegering van Naarden door de Spanjaarden in 1572. Aan het begin van de zeventiende eeuw deed Het Spaanse Huis dienst als waag omdat er een nieuw stadhuis was verschenen aan de Marktstraat. In 1809 werd Naarden een vestingstad ter ondersteuning van de Franse troepen. Dit gebouw werd daarom in 1813 omgebouwd tot garnizoensbakkerij.

Naar een metriek stelsel

Een kilogram is tegenwoordig overal gelijk en om dat voor elkaar te krijgen, en daarmee een eerlijke en doelmatige handel te ontwikkelen, zijn er in de loop van enige honderden jaren internationale standaarden ontwikkeld. Vroeger had iedere stad zijn eigen stadsmaten en -gewichten. Boeren en handelaren moesten daarom over maten en gewichten beschikken van de stad waar zij gingen handelen. Dit was niet bevorderlijk voor de handel en daarom bracht het metrieke stelsel ingevoerd als wettelijke richtlijn van meetstandaarden.

Ijkkantoor

Om ervoor te zorgen dat er tijdens de handel geen oplichting plaatsvond, moesten maten en gewichten gecontroleerd worden. Hiervoor werden ijkkmeesters aangesteld. Aan de hand van een standaardgewicht controleerden zij of de weegschaal of het gewicht aan de eisen voldeed en niet afweek van het standaardgewicht.

In een ijkkantoor zorgde een ijkkmeester ervoor dat handelsgewichten een constante massa hadden. Als hij dat had uitgerekend en het gewicht werd goed bevonden, dan sloeg de ijkkmeester zijn stempel in het gewicht. Aan de hand van de letters kan je zien in welke periode het gewicht is geijkt. Kannen en maatbekers werden ook geijkt omdat er geen deuk of dubbele bodem in mocht zitten.

De herijk van maten en gewichten in Nederland is geregeld volgens de Ijkwet van 1937. Er gold een verplichting om maten en gewichten iedere twee jaar te laten herijken. De gebruikers van deze voorwerpen konden terecht bij diverse ijkkantoren in Nederland.

Beneden

Het Spaanse Huis heeft na de wederopbouw in 1615 bijna twee eeuwen dienst gedaan als waag. Hier werden tegen betaling handelsgoederen gewogen. Het was verplicht goederen als boter, wol, hennep en kaas met een gewicht boven de 25 pond in de stadswaag te laten wegen. De stadswaag moest eerlijke handel bevorderen en bood een oplossing voor handelaren omdat zij vaak geen geld, laat staan de ruimte, hadden om een balans met een dergelijk weegvermogen aan te schaffen.

9: babyweegschaal

Dit is een babyweegschaal uit circa 1930 met een nauwkeurig mechanisme. Deze weegschaal werkt met een schuifgewicht. Het instellen van de nul-positie geeft de mogelijkheid om op betrouwbare wijze het nettogewicht van de baby vast te stellen. Het platform van een weegschaal is vaak zachtjes gebogen of bestaande uit een netje om de veiligheid van de baby te garanderen. Een babyweegschaal is ontworpen om snel, veilig en nauwkeurig een baby te kunnen wegen, ook wanneer deze even niet stil ligt.

10: telweegschaal

Een telweegschaal wordt gebruikt voor het bepalen van aantallen. Een telweegschaal wordt veelal gebruikt bij het afvullen op aantal en bij voorraadcontrole. Een telweegschaal kan niet alleen het totaalgewicht en het aantal producten tellen, maar dus ook het gewicht per product.

Bakkerij

Naarden was een lange tijd een garnizoensstad waar veel soldaten waren gelegerd. Het Spaanse Huis werd vanaf 1813 een garnizoensbakkerij waar maar liefst 1000 broden per dag gebakken konden worden. Niet alleen de ovens, maar ook de oude schoorsteen die vanuit de tuin van het museum te zien is, herinneren aan deze tijd. Net als bij houtskoolovens werd het brood en het hout in eenzelfde ruimte geplaatst. Het vuur werd dus niet onder de oven gestookt. De ruimte onder de ovens was bedoeld voor houtopslag.

Boven

Veel oude stelsels van eenheden zijn gebaseerd op delen van het menselijk lichaam of bijvoorbeeld op hoeveel tijd men ergens voor nodig had. Zo stelt een morgen een stuk land voor dat in één ochtend geploegd kan worden. Twee oude en bekende maten zijn de voet en de el. De el is afgeleid van de lengte van de onderarm, de ellepijp. Vandaag de dag is de centimeter de basiseenheid voor lengte. Vroeger was dit de duim. Een Amsterdamse voet stond bijvoorbeeld gelijk aan elf duimen.

Al vroeg werd begrepen dat hoeveelheid in directe relatie staat tot de kracht die nodig is om die hoeveelheid te tillen. Hoeveel krijg ik en wat kost het? Iets wat zwaar aanvoelt was meer en daarmee duurder. Hoe zwaarte wordt bepaald heeft te maken met de aantrekkende werking die materie op materie uitoefent en werd rond 1670 door Isaac Newton erkend. Deze wetenschappelijke ontdekking heeft de basis gelegd voor de moderne weegschaal.

6: Troy ounce

De Troy ounce is een standaard gewichtseenheid voor edelmetalen zoals goud, zilver, platina.

1 Troy ounce is gelijk aan 31.1034768 gram. De Troy ounce is een gewichtseenheid van het Britse Imperial Measure system (ingevoerd in 1824) en oorspronkelijk gebaseerd op de Troy-gewichten (afgeleid van de Franse stad Troyes) gebruikt tijdens de middeleeuwen en het Romeinse geldsysteem. Om de standaard meting van puurheid en als vergelijkbare gewichtseenheid over tijd te handhaven, is de Troy ounce in gebruik gebleven voor de bepaling van het gewicht en de prijs van goud, zilver, platina, edelstenen en buskruit.

7: bankgewicht

Bankgewichten zijn gewichten waarmee (wel of niet in een muntzak met touwtje, label en zegel) de massa van een vastgestelde partij gemunt geld uit de omloop werd bepaald. Die massa was gebaseerd op de gemiddelde omloopmassa van de betreffende munt in een bepaalde periode en werd soms in Troois gewicht op het bankgewicht afgeslagen. Bankgewichten kunnen worden onderverdeeld in voormetrieke, metrieke, ongeijkte en geijkte bankgewichten.

8: muntgewichtdoosje

Tot de invoering van het randschrift aan het eind van de 17e eeuw is het bijknippen van de randen van munten een veel voorkomend misdrijf. Munten werden gemaakt van edelmetaal. De waarde van een munt wordt bepaald door zijn gewicht. Om te controleren of munten de juiste waarde hebben, gebruiken handelaren en wisselaars muntgewichtdozen. De wisselaar heeft als taak om valse en gesnoeide munten uit omloop te halen. Hij wordt daarnaast vooral bezocht door arbeiders en knechten die hun muntstukken willen laten controleren. Ieder gewichtje heeft de waarde van een van de vele muntsoorten die in omloop zijn, zoals de dukaat, de pistolet en de roosnobel.

Vroeger werden munten gecontroleerd met muntbalansen. Een munt had een vast gewicht, zo woog een gouden tientje 7,29 gram en een gouden vijfje precies de helft. Met gewichtjes kon men controleren of deze munten nog wel het goede gewicht hadden en men niet met een vijfje goud van de munt had afgeschaafd. Om deze manier van 'vervalsing' van munten tegen te gaan werd de rand van de munt vanaf 1818 bedrukt.

1: strijkstok

De uitdrukking 'er blijft veel aan de strijkstok hangen' heeft zijn oorsprong in de handel. Daar werd een stok gebruikt om maatbekers gevuld met bijvoorbeeld graan af te strijken en zo precies de hoeveelheid te bepalen. Het gaat hier dus niet om een strijkstok van een viool, cello e.d., maar om een maatstok. De inhoud kwam zo gelijk te staan met de rand van de maat. Maar door trucjes, zoals boter aan de strijkstok, kon de handelaar de werkelijke waarde van de partij manipuleren.

2: graan/korenschaal

Een korenschaal is voor het bepalen van het soortelijk gewicht van graan. De ene bus is een inhoudsmaat van bijvoorbeeld 2 deciliter waar het graan in wordt gedaan en afgestroken. In de andere bus worden de gewichten geplaatst. Beide bussen worden met een hengel van touw aan een kleine koperen evenaar gehangen en in evenwicht gebracht. De som van de op de gewichten aangegeven verhoudingsgetallen geeft het soortelijk gewicht aan.

3: krukgewicht/blokgewicht

Het krukgewicht, dat rond het einde van de 16e eeuw opkwam, was in diverse plaatsen in Nederland de meest gebruikte vorm voor een gewicht, met name in plaatsen waar loden gewichten verboden waren zoals Amsterdam en Groningen. De gebruikelijke groottes zijn $1/8$ - $1/4$ pond - $1/2$ pond - 1 pond en groter (tot en met 100 pond).

4: bakkerijgewichten

Sinds 1948 worden in Nederland de zogenaamde bakkerijgewichten geijkt. De gewichten met staaf zijn bestemd voor de broodgewichten. Bij elke 50 kg meel werd 26 liter water toegevoegd, voor elke liter meer werd een ring op de staaf geschoven, b.v. hoofdgewicht + 3 ringen = 29 liter water.

5: Indiase maten

Een Seer (ook wel "sihr") is een traditionele eenheid van massa en volume gebruikt in grote delen van Azië rond het begin van de 20e eeuw. Het is slechts binnen een paar landen in gebruik genomen, zoals Afghanistan en Iran. In Iran was het een kleinere eenheid van gewicht dan die in India. In India werd de Seer bepaald door de normen van de IJkwet, als zijnde precies gelijk aan 0,93310 kg (2,057131 lb.). Maar er waren vele lokale varianten van de Seer in India.